

วินัยทางการเงินของครัวเรือนไทย และบทบาทของ ธปท. ในการแก้ปัญหาหนี้ครัวเรือน

ปัญหาหนี้ครัวเรือนเป็นประเด็นที่ธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) ให้ความสำคัญและติดตามมาอย่างต่อเนื่อง โดยหนี้ครัวเรือนไทยในปัจจุบันอยู่ที่ประมาณร้อยละ 78 ต่อ GDP ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับสูงเมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยของประเทศตลาดเกิดใหม่ที่ประมาณร้อยละ 40 อีกทั้งหนี้ครัวเรือนไทยกลับมาขยายตัวเร่งขึ้นตั้งแต่ครึ่งหลังของปี 2560 บทความนี้สรุปพฤติกรรมการณ์การก่อหนี้ของครัวเรือนไทยโดยอ้างอิงงานวิจัย 2 เรื่อง ได้แก่ (1) งานวิจัยของสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ ที่พบว่า “คนไทยเป็นหนี้เร็วขึ้น เป็นหนี้มากขึ้น และเป็นหนี้มากขึ้น” และ (2) งานวิจัยของ ธปท. ภายใต้โครงการสำรวจศึกษาปัญหาหนี้สินของภาคครัวเรือนไทยและนโยบายเชิงนโยบาย ที่พบว่า “วินัยทางการเงินเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญของปัญหาหนี้ครัวเรือนไทย” โดยมีนโยบายเกี่ยวกับการแก้ปัญหาหนี้ครัวเรือนที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย และนโยบายภาครัฐจะขาดประสิทธิภาพหากภาคครัวเรือนไม่ตระหนักถึงความสำคัญของวินัยทางการเงิน

คนไทยเป็นหนี้เร็วขึ้น เป็นหนี้มากขึ้น และเป็นหนี้มากขึ้น

สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์^{14/} ได้เผยแพร่ผลการศึกษาค้นคว้าจากบริษัท ข้อมูลเครดิตแห่งชาติ จำกัด หรือเครดิตบูโร ซึ่งพบว่า

(1) **คนไทยเริ่มเป็นหนี้เร็วขึ้นและเป็นหนี้เสียตั้งแต่อายุน้อย** โดยสัดส่วนของกลุ่มคนวัยเริ่มทำงานในช่วงอายุ 25 - 35 ปี กว่าครึ่งหนึ่งมีหนี้จากสินเชื่ออุปโภคบริโภคและ/หรือหนี้บัตรเครดิต นับเป็นช่วงอายุที่มีสัดส่วนคนเป็นหนี้มากที่สุด ส่วนด้านคุณภาพหนี้ พบว่าลูกหนี้ในกลุ่มนี้มีสัดส่วนการเป็นหนี้เสียสูงถึง 1 ใน 5

(2) **คนไทยเป็นหนี้มากขึ้น** หนี้สินต่อคนเร่งขึ้นเร็วสำหรับคนในช่วงอายุปลาย 20 จนถึง 30 ปี และคงอยู่ในระดับสูงตลอดช่วงวัยทำงาน นอกจากนี้ ระดับหนี้ไม่ได้มีแนวโน้มลดลงแม้จะเข้าสู่วัยใกล้เกษียณ สะท้อนถึงปัญหาความมั่นคงทางการเงินของคนไทย

(3) **คนไทยมีหนี้มากขึ้น** ค่ามัธยฐานของหนี้สินต่อคนเพิ่มขึ้นกว่าเท่าตัวในเวลาเพียง 6 ปี โดยเพิ่มขึ้นจาก 70,000 บาทต่อคนในปี 2553 มาอยู่ที่ประมาณ 150,000 บาทต่อคน ณ สิ้นปี 2559

นอกจากนี้ กว่าร้อยละ 16 ของคนที่มีหนี้หรือประมาณ 3 ล้านคน มีหนี้ค้างชำระเกินกว่า 90 วัน ซึ่งเป็นหนี้เสียที่ต้องถูกเจ้าหน้าที่ติดตามทวงถามหรืออยู่ระหว่างกระบวนการทางกฎหมาย สะท้อนถึงฐานะทางการเงินที่เปราะบางของคนไทย และสะท้อนว่าคนไทยจำนวนไม่น้อยกำลังติดอยู่ในวงจรหนี้ที่ส่วนหนึ่งมาจากการขาดวินัยและความรู้ทางการเงิน (financial literacy)

วินัยทางการเงินเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญของปัญหาหนี้ครัวเรือนไทย

งานวิจัยภายใต้โครงการสำรวจศึกษาปัญหาหนี้สินของภาคครัวเรือนไทยและนโยบายเชิงนโยบาย^{15/} มีจุดประสงค์เพื่อทำความเข้าใจทัศนคติเกี่ยวกับการก่อหนี้และพฤติกรรมการใช้จ่ายของครัวเรือนไทย โดยสำรวจกลุ่มตัวอย่าง 1,500 ครัวเรือนทั่วประเทศ พบว่า

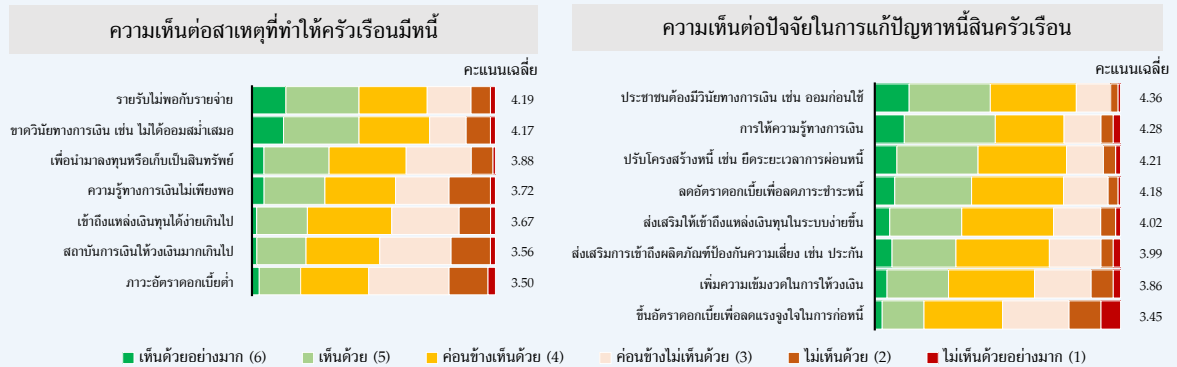
(1) **ครัวเรือนไทยส่วนใหญ่เห็นว่า “วินัยทางการเงิน” มีความสำคัญต่อสาเหตุของการเป็นหนี้และการแก้ไขปัญหาหนี้** สาเหตุหลักที่ครัวเรือนไทยมีหนี้มาจากรายรับที่ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ซึ่งเกี่ยวเนื่องไปถึงการขาดวินัยทางการเงินโดยเฉพาะการขาดการออมอย่างสม่ำเสมอ ขณะเดียวกันครัวเรือนส่วนใหญ่เห็นว่าปัจจัยสำคัญที่จะช่วยแก้ไขปัญหานี้ได้ดี คือ การมีวินัยทางการเงินของครัวเรือน การได้รับความรู้ทางการเงิน รวมถึงการปรับโครงสร้างหนี้ (ภาพที่ 1)

^{14/} โสมรัตน์ จันทรัตน์ และคณะ (2560) “มุมมองใหม่หนี้ครัวเรือนไทยผ่าน Big Data ของเครดิตบูโร” aBRIDGE No.10/2017 สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์

^{15/} สุรา ชื่นโชคสันทน์ และคณะ (2562) “หนี้ครัวเรือนไทย: ข้อเท็จจริงที่ได้จาก BOT-Nielsen Household Financial Survey” FAQ Issue 143 ธนาคารแห่งประเทศไทย

ภาพที่ 1 ครั้วเรือนไทยส่วนใหญ่เห็นว่า “วินัยทางการเงิน” เป็นปัจจัยสำคัญต่อทั้งสาเหตุของการเป็นหนี้และการแก้ไขปัญหาหนี้
ทัศนคติของครั้วเรือนไทยต่อการก่อหนี้และการแก้ไขปัญหาหนี้ครั้วเรือน

สัดส่วนของครั้วเรือน จำแนกตามคะแนนทัศนคติในแต่ละข้อ

ที่มา: โครงการสำรวจศึกษาปัญหาหนี้สินของภาคครั้วเรือนไทยและนายเงินนโยบาย ธนาคารแห่งประเทศไทย

(2) **ครั้วเรือนที่มีหนี้มีแนวโน้มที่จะระมัดระวังการใช้จ่ายน้อยกว่าครั้วเรือนที่ปลอดหนี้^{16/}** ครั้วเรือนที่มีหนี้มีการใช้จ่ายโดยรวมสูงกว่าโดยเปรียบเทียบ โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายเดินทาง ค่าโทรศัพท์ และค่าสาธารณูปโภค ขณะเดียวกันครั้วเรือนที่มีหนี้มีแนวโน้มที่จะซื้อสินทรัพย์ที่สะท้อนฐานะทางสังคม อาทิ ที่อยู่อาศัย และรถยนต์ ในมูลค่าที่สูงกว่าครั้วเรือนที่ปลอดหนี้

(3) **ครั้วเรือนที่มีหนี้และมีปัญหาทางการเงินมักเป็นกลุ่มที่ขาดการวางแผนทางการเงิน^{16/}** ครั้วเรือนที่มีหนี้และมีปัญหาทางการเงินมีรายจ่ายที่สะท้อนถึงพฤติกรรมการใช้จ่ายเกินตัว เช่น ค่าเสื้อผ้าและค่าสินทนการสูงกว่ากลุ่มมีหนี้แต่ไม่มีปัญหาทางการเงินประมาณ 3 - 5 เท่า นอกจากนี้ การเจ็บป่วยของคนในครอบครัวนับเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้ครั้วเรือนขาดสภาพคล่อง เนื่องจากรายจ่ายค่ารักษาพยาบาลที่ค่อนข้างสูง สะท้อนถึงความสำคัญและความจำเป็นของการวางแผนทางการเงินและการออมเพื่อใช้จ่ายในยามฉุกเฉิน

บทบาทของ ธปท. ในการแก้ปัญหาหนี้ครั้วเรือน

ธปท. ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาหนี้ครั้วเรือนไทย และเห็นว่าปัญหาเชิงโครงสร้างที่ต้องได้รับการดูแลอย่างเร่งด่วน เพราะเศรษฐกิจที่ถูกขับเคลื่อนด้วยการเป็นหนี้โดยเฉพาะหนี้เพื่อการบริโภค จะไม่มีความยั่งยืนและสะสมความเปราะบางในระยะยาว นอกจากนี้ ภาระหนี้ที่เพิ่มขึ้นยังลดรั้งกำลังซื้อของครั้วเรือนทำให้เศรษฐกิจไม่เติบโตเท่าที่ควร ข้อสรุปสองส่วนแรกของบทความนี้ชี้ให้เห็นว่าปัญหาหนี้ครั้วเรือนไม่สามารถแก้ได้ด้วยมาตรการลดหนี้ ยืดเวลาชำระหนี้ หรือพักชำระหนี้เพียงเท่านั้น แต่ต้องแก้ด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้จ่ายและวินัยทางการเงินของคนไทย ซึ่งที่ผ่านมา ธปท. ได้ดำเนินการใน 3 มิติ ดังนี้

มิติที่หนึ่ง การกำกับดูแลสถาบันการเงินให้นำเสนอผลิตภัณฑ์ทางการเงินด้วยความรับผิดชอบมากขึ้น (responsible lending) กล่าวคือสถาบันการเงินต้องไม่ส่งเสริมให้ประชาชนเป็นหนี้เกินตัว เพราะการเร่งให้สินเชื่อขยายตัวโดยขาดความรับผิดชอบจะส่งผลให้สถาบันการเงินมีหนี้เสียเพิ่มขึ้นในที่สุด โดย ธปท. ได้ออกกฎเกณฑ์เพื่อกำกับดูแลสินเชื่อบัตรเครดิต สินเชื่อส่วนบุคคล สินเชื่อที่อยู่อาศัย สินเชื่อจำนำทะเบียนรถ รวมทั้งยกระดับการกำกับดูแลการนำเสนอผลิตภัณฑ์ทางการเงิน โดยต้องให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์อย่างตรงไปตรงมาและเพียงพอ รวมทั้งจะต้องดูแลอัตราดอกเบี้ยไม่ให้สูงเกินไปจนไม่เป็นธรรมกับประชาชนและส่งผลกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้

มิติที่สอง การแก้ไขวงจรหนี้สินล้นพ้นตัวผ่านโครงการคลินิกแก้หนี้ (Debt Clinic) ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่าง ธปท. กับสมาคมธนาคารไทย สมาคมธนาคารนานาชาติ และบริษัท บริหารสินทรัพย์สุขุมวิท จำกัด (SAM) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาทางออกให้ลูกหนี้ที่สุจริตและตั้งใจที่จะปรับพฤติกรรมของตัวเองให้สามารถออกจากวงจรหนี้ได้ในระยะแรกได้เริ่มดำเนินการให้กลุ่มลูกหนี้บัตรเครดิตและสินเชื่อส่วนบุคคลที่ไม่มีหลักประกัน โดย SAM ทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้ในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน โดยให้ลูกหนี้ที่ค้างชำระอยู่กับ ธปท. หลายแห่งสามารถแก้ไขหนี้ได้

^{16/} การวิจัยใช้แบบจำลองเศรษฐกิจ โดยผลลัพธ์สะท้อนค่าเฉลี่ยของค่าใช้จ่ายที่แตกต่างกันของครั้วเรือนหลังจากที่ได้ควบคุมปัจจัยต่าง ๆ ให้คงที่แล้ว อาทิ รายได้ สินทรัพย์ อาชีพ ทำเลที่อยู่ และจำนวนสมาชิกในครั้วเรือน (conditional mean difference)

อย่างเบ็ดเสร็จในที่เดียว (one stop service) ซึ่งจากข้อมูลล่าสุด ณ เดือนธันวาคม 2561 โครงการคลินิกแก้หนี้ช่วยลูกหนี้ให้สามารถปรับโครงสร้างหนี้ได้สำเร็จถึง 1,067 ราย โดยโครงการในระยะที่สองจะขยายขอบเขตให้ครอบคลุมหนี้บัตรเครดิตและสินเชื่อส่วนบุคคลของผู้ประกอบการที่ไม่ใช่สถาบันการเงิน (non-bank) ด้วย และคาดว่าจะสามารถเริ่มดำเนินการได้ภายในไตรมาสที่ 2 ของปี 2562

มิติที่สาม การส่งเสริมความรู้และวินัยทางการเงินที่ดีให้แก่ประชาชน (financial literacy) อย่างต่อเนื่อง ให้ระมัดระวังไม่ใช้จ่ายเกินตัว สามารถวางแผนบริหารจัดการเงินได้อย่างเหมาะสม และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของผลิตภัณฑ์ทางการเงิน โดยล่าสุดในปี 2561 ธปท. ได้เน้นไปที่กลุ่มเป้าหมายสำคัญ คือ กลุ่มคนรุ่นใหม่ (generation-Y) ได้แก่ กลุ่มนักศึกษาอาชีวศึกษา และกลุ่มเริ่มต้นวัยทำงาน (first jobber) เพื่อปลูกฝังพฤติกรรมทางการเงินที่เหมาะสม สร้างภูมิคุ้มกันและทักษะทางการเงินที่ดี สามารถรับมือกับความท้าทายต่าง ๆ ได้ ซึ่งการดำเนินงานในส่วนนี้ได้รับการสนับสนุนจากสมาคมธนาคารไทย สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มูลนิธิยุวสถิรกุล และภาคีเครือข่ายอื่น ๆ

ท้ายที่สุดแล้ว แม้ภาครัฐจะดำเนินนโยบายและมาตรการต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาหนี้ครัวเรือน แต่หากครัวเรือนขาดวินัยทางการเงินซึ่งเป็นต้นตอที่สำคัญของปัญหา นโยบายต่าง ๆ ก็อาจขาดประสิทธิผลได้ การแก้ไขปัญหานี้ครัวเรือนจึงต้องเริ่มต้นที่ระดับครัวเรือน หากคนไทยทุกคนมีพื้นฐานความรู้และวินัยทางการเงินที่ดีก็จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่เสถียรภาพระบบการเงินไทย และนำไปให้เศรษฐกิจของประเทศเติบโตได้อย่างมั่นคงในที่สุด